

SÚHRN

Tento text je súhrnom chystaného zverejnenia „United We Stand, Divided We Fall: The Kremlin’s Leverage in the Visegrad Countries,“ podrobnej štúdie napísanej združením popredných odborníkov z think tankov v Českej republike, Maďarsku, Poľsku a na Slovensku. Táto publikácia je súčasťou dlhodobej iniciatívy Prague Security Studies Institute osvetliť rôznorodé nástroje a podvratné metódy, ktoré Kreml' využíva na získanie vplyvu v strednej a východnej Európe.

Koordinované:

Prague Security Studies Institute

Partneri projektu:

Prague Security Studies Institute (Česká republika)

Research Center of the Slovak Foreign Policy Association (Slovensko)

Centre for Euro-Atlantic Cooperation and Democracy (Maďarsko)

Center for International Relations (Poľska)

Za podpory:

National Endowment for Democracy

PARTNERI PROJEKTU:

SFPA
Slovak Foreign Policy Association

CENTRE
FOR INTERNATIONAL
RELATIONS

ZA PODPORY:

**National Endowment
for Democracy**
Supporting freedom around the world

ČESKÁ REPUBLIKA

Dané slovanskými koreňmi českej spoločnosti a štyrmi desaťročiami sovietskej nadvlády, existujú medzi určitými segmentmi populácie zvyškovo pozitívne postoje voči Rusku. Avšak zatiaľ čo niektorí majú pro-moskovské názory jednoducho z presvedčenia, väčšina je ovplyvnená premyslenou ruskou stratégiou rozširovanou tými, ktorí majú blízke obchody a osobné vzťahy s Kremľom.

ÚLOHA RUSKÉHO VELVYSLANECTVA

- S päťdesiatimi piatimi akreditovanými diplomatmi (deväťdesiatimi dvomi vrátane manželiek a manželov) v roku 2017 je diplomatická misia Ruskej federácie disproporcionálne väčšia ako diplomatické misie západných spojencov Českej republiky. Prostredníctvom otvorených a skrytých aktivít zohráva Velvyslanectvo ústrednú úlohu v operáciách Kremľa.
- Panuje názor, že Česká republika je regionálnou osou ruskej inteligencie. Českí experti na bezpečnosť hodnotia, že spravodajský personál predstavuje asi jednu tretinu personálu Velvyslanectva okrem tých, ktorí nemajú diplomatickú ochranu.

KULTÚRNA SFÉRA

- Početné české mimovládne organizácie a kultúrne organizácie zastávajú výhodné pozície voči Rusku a zámerne alebo nevedome šíria Kremľom vyhotovené alebo inšpirované dezinformácie a iné skreslené príbehy. Avšak vo väčšine prípadov neboli priame zahrnutie a finančná podpora Kremľa dokázané.
- Niekoľko pro-ruských mimovládnych organizácií ako Inštitút slovanských strategických štúdií sa zúčastnilo pan-slovanských kongresov, ktoré slúžili ako príležitosti na rozšírenie kontaktov a ďalšia integrácia v rámci pro-kremeľského neformálneho klubu mimovládnych organizácií.

POLITICKÁ SFÉRA A EXTRÉMIZMUS

- Príklady vplyvu Kremľa sa dajú nájsť v celom politickom spektre. Avšak najjednoduchším podporovateľom Ruska medzi českými politickými stranami je Komunistická strana Česka a Moravy.
- Niekoľko poslancov cestovalo od roku 2014 do Donbasu a/alebo na Krym na tzv. „pozorovacie misie“, čím porušili ukrajinský zákon a spôsobili diplomatické nezhody.

- Medzi najhlasnejšími stúpecami záujmov Kremľa sú dve prominentné postavy: súčasný český prezident Miloš Zeman a exprezident Václav Klaus. Obaja sú známi pre svoje blízke spojenia s ruskou obchodnou komunitou a opakovane sa zúčastňovali na ročnom Rhodoskom fóre, „Dialóg civilizácií“, ktoré organizoval ruský oligarcha Vladimir Yakutin.
- Prezident Zeman opakovane vyzýval k zrušeniu ekonomických sankcií voči Rusku a propagoval priateľské vzťahy a bližšiu hospodársku spoluprácu. Medzi jeho najbližších spojencov a podporovateľov patria osoby ako Martin Nejedlý alebo Zdeněk Zbytek, podnikatelia s dobre zavedenými väzbami na ruských obchodníkov a diplomatov, ktorí dôkladne lobovali za ruské obchodné záujmy v Českej republike.
- Stopy podpory sa dajú vidieť medzi extrémistami a tiež parlamentnými skupinami, len zopár ich presahuje ideologickú podporu. Jedinou výnimkou je extrémistické politické hnutie Řád národa so sídlom vo vile, ktorá patrí Ruskému velvyslanectvu.

MÉDIÁ A INFORMAČNÝ PRIESTOR

- Existuje štyridsať až päťdesiat platforiem, ktoré aktívne šíria pro-ruské dezinformácie a Kremľom inšpirované príbehy v Českej republike, väčšina z nich je aktívna od roku 2014. Len českú verziu medzinárodného outletu Sputnik financuje ruská vláda, iné mediálne outlety nevykazujú žiadnu príslušnosť ku Kremľu.
- Outlet Parlamentní listy sa stal doteraz najúspešnejšou z dezinformačných platforiem priťahujúc pozornosť emocionálne nabitými článkami s lákavými nadpismi. Pro-ruské a proti-západné články v rámci svojho obsahu prevažujú. Outlet má silné väzby a jedinečný prístup k prezidentovi Milošovi Zemanovi.

EKONOMICKÁ A FINANČNÁ DOMÉNA

- Napriek relatívne malému ale nie nedôležitému bilaterálnemu obchodu a FDI je pravdepodobne mnoho z obchodných operácií Kremľa zatiernených prostredníctvom rozsiahlej siete zahraničných pobočiek. Oficiálne údaje preto sotva zachytávajú úplný obraz ruského ekonomického vplyvu v krajine.

- Česká republika je závislá na dodávkach plynu a nafty z Ruska približne dvoch tretinách svojich ročných potrieb. To sa prejavuje ako mocný politický nástroj finančnej sily a vyjednávania. Napríklad ruský plynárenský gigant Gazprom, ktorý vlastní štát, má v krajine veľký význam a je známy svojimi snahami o uplatňovanie kontroly nad tranzitom, skladovaním a obchodom s prírodným plynom v strednej Európe.
- Rusko má neutíchajúci záujem o udržanie svojej finančnej sily nad českým jadrovým energetickým sektorom. Pobočka štátu patriacej jadrovej agentúry Rosatom, TVEL, je výhradným dodávateľom jadrového paliva (aspoň do roku 2020) pre elektrárne Temelín a Dukovany. V súlade so Štátnym energetickým konceptom sa pripravuje nový tender pre elektrárne Dukovany a Rosatom bude pravdepodobne vážnym uchádzačom.

MAĎARSKO

V porovnaní s ostatnými Višegrádskými krajinami sa podstata podvratných správ, zameranie aktérov a ich distribúcia v politicko-kultúrnej oblasti v Maďarsku odlišuje, keďže to nie je ani slovanská krajina, ani nemá žiadne podstatné ľavicovo-komunistické tradície.

ÚLOHA RUSKÉHO VELVYSLANECTVA

- Rusko má v roku 2017 najväčšiu diplomatickú misiu v Maďarsku so štyridsiatimi ôsmimi akreditovanými diplomatmi (sedemdesiat dva vrátane manželov a manželiek). Velvyslanectvo udržiava aktívny vzťah so spoločnosťami maďarsko-ruského priateľstva, kultúrnymi spoločnosťami a maďarskými univerzitami. Výstavy, kultúrne podujatia a výročia sa organizujú v súlade s Kremľským rukopisom.
- Medzi personálom Ruského velvyslanectva, skupinami krajnej pravice, jednotlivcami (napr. Maďarské národné hnutie) a pro-kremľskými novinármi existujú dokázané spojenia.

KULTÚRNA SFÉRA, AKADEMIA A VÝSKUMNÉ INŠTITÚTY

- Sériá organizácií propaguje ruskú kultúru a snaží sa posilňovať bilaterálne väzby. Konkrétne nadácia Russkiy Mir sa stala počas nedávnych rokov aktívnejšou a otvorila nové centrá v Pécsi a Debrecíne, čo malo za následok intenzívnejší vzťah medzi Ruskom a Južným a Východným Maďarskom.
- Pro-ruské provinčné organizácie v tejto dobe sotva existujú, čiastočne preto, lebo maďarská občianska spoločnosť je slabá.
- Maďarská vláda povzbudzuje a podporuje pro-ruské organizácie od roku 2010, čím budí dojem, že táto zmena bola povýšená na úroveň oficiálnej vládnej politiky. Medzi nevládnymi organizáciami sú aktéri, ktorí dostávajú štátne financovanie a zúčastňujú sa na zdieľaní pro-ruskej agendy.

POLITICKÁ SFÉRA A EXTRÉMIZMUS

- Priekopníkmi pro-ruských vzorov v Maďarsku už viac nie sú extrémistické strany, ale mainstreamové vládne strany. Za posledných sedem rokov iniciovala vládnuca strana Fidesz nový smer a prijala voči Rusku priaznivejší postoj, obzvlášť s ohľadom na rusko-maďarské ekonomické väzby.
- Najznámejšia krajne pravicová strana s pro-ruskou orientáciou je Jobbik, hnutie za lepšie Maďarsko, v súčasnosti druhá najväčšia strana v Maďarsku. Udržiava aktívne vzťahy s Ruskom, od ktorého predtým dostávala tiež finančnú podporu. Nápomocný bol v tomto vzťahu Bela Kovacs, usvedčený ruský spravodajský agent. Rusko a Jobbik sa však počas posledných mesiacov vzdialili, keďže sa Fidesz stal relevantnejším partnerom pre ruské úrady.

MÉDIÁ A INFORMAČNÝ PRIESTOR

- Maďarsko charakterizuje špecifický jav: prítomnosť pro-ruskej dezinformácie v mainstreamových médiách, primárne na kanáloch, ktoré buď vlastní štát, alebo ktoré ovplyvňuje vláda. Štátna spravodajská agentúra MTI napríklad odkazovala na separatistov na Východnej Ukrajine ako na legitímny štát a obvinila Spojené štáty za hromadnú smrť civilistov v Sýrii.
- V Maďarsku je 80-100 webových stránok, ktoré šíria pro-kremľovské vzory, väčšina s obmedzeným dosahom. Asi o 6-10 z nich je možné povedať, že majú legitímny vplyv. Čo sa týka obsahu, veľmi malá časť je prispôbená maďarskému občenstvu.
- Kanály ponúkajúce „alternatívne správy“ sú významne populárnejšie ako priame kanály z Ruska alebo iných otvorene pro-ruských stránok.

EKONOMICKÁ A FINANČNÁ DOMÉNA

- Bilaterálne ekonomické väzby sú nedostatočné. Zahraničným obchod dosiahol v roku 2008 6,44 %, a od roku 2014 stále klesá.
- Hospodárska prítomnosť Ruska v Maďarsku všeobecne nie je významná s jednou hlavnou výnimkou: projekt jadrovej elektrárne Paks 2. Investícia do tohto projektu činí okolo 10 % z maďarského HDP, 80 % z nákladov je pokrytých ruskou bankou Vnesheconombank. Predpokladá sa, že projekt zvýši závislosť Maďarska na ruskej jadrovej technológii a finančnej podpore, čo sa môže zmeniť na politický finančný vplyv.

POLSKO

Čo sa týka vplyvu Ruska a citlivosti na mierne nástroje sily, Poľsko predstavuje osobitý prípad medzi štátmi strednej a východnej Európy. Napriek tomu, že rovnako ako ostatné štáty V4 má skúsenosti s érou komunizmu a vplyvom Moskvy, existuje tu špecificky traumatizujúca a negatívna skúsenosť, na základe ktorej sa politickí predstavitelia snažia nové závislosti na Rusku skôr znižovať ako zvyšovať.

ÚLOHA RUSKÉHO VEĽVYSLANECTVA

- Diplomacia Ruskej federácie v Poľsku, so svojimi šesťdesiatimi piatimi akreditovanými diplomatmi (118 vrátane manželiek a manželov) v roku 2017 je jednou z najväčších v krajine. Pre porovnanie, nachádza sa tam len štyridsať nemeckých akreditovaných diplomatov a sedemdesiat sedem amerických akreditovaných diplomatov.

POLITICKÁ SFÉRA

- V poľskej politike dominuje bývalá protikomunistická opozícia a chýba v nej akákoľvek hlavná strana alebo kľúčová postava, ktorá by na širokej národnej úrovni obhajovala bližší vzťah so súčasným ruským vedením.
- Ruský vplyv je najviditeľnejší medzi rôznymi radikálnymi hnutiami a asociáciami. Odhládnuv od protivládneho postoju zdieľajú protiamerické (alebo protizápadné) a protiukrajinské názory spojené s historickými spomienkami na Wolyňský masaker. Zdôraznením nacionalistickejšieho postoja môžu okrajové politické zoskupenia nepriamo podporovať cieľ Kremľa získať v rámci poľskej spoločnosti väčšiu podporu.
- Medzi otvorene pro-ruskými organizáciami hrá ústrednú úlohu pro-ruská strana Zmiana (Zmena). Stranu vedie Mateusz Piskorski, ktorý bol v roku 2016 zatknutý za obvinenie zo špionáže. Zúčastnil sa na transnárodnej sieti protizápadných a pro-ruských aktivistov a tiež na propagandistických akciách, ktorých cieľom bola legitimizácia politik Kremľa, zahŕňajúcich „misie monitorovania volieb“ na okupovanom Kryme.

- Politicky významnejšie organizácie ako Kukiz'15 alebo Kresy nemôžu byť opísané ako dôsledne pro-ruské. Avšak mnohé z ich postojov, najdôležitejšie tie proti Ukrajine, sú v súlade so záujmami a vzormi Kremľa.

KULTÚRNA SFÉRA, AKADÉMIA A THINK-TANKY

- Inštitúcie pridružené k ruskému štátu ako Russkiy Mir alebo Ruské centrum vedy a kultúry, ktoré je súčasťou Rossotrudnichestva (Ruská federálna agentúra propagujúca pozitívny obraz Ruska v zahraničí), propagujú ruskú kultúru a organizujú pre poľských akademikov a učiteľov výlety do Ruska. Ich prítomnosť a vplyv v Poľsku je ale obmedzený, čo je výsledkom silne prozápadnej orientácie poľských elít, historickej pamäte v rámci spoločnosti, nedostatku významnej ruskej menšiny a samostatného statusu Ortodoxnej cirkvi v Poľsku.
- Oblasť think-tankov má nedostatok významných aktérov s väzbami k Rusku - okrem Európskeho centra pre geopolitickú analýzu (ECAG), ktoré je blízko spojené s otvorene proruskou stranou Zmiana. Prevláda názor, že ECAG je jednou z kľúčových organizácií zodpovedných za nábor členov misií pre pozorovanie volieb pre Ruskom podporované separatistické republiky na východnej Ukrajine.
- V oblasti akadémie priniesli nedávne roky niektoré zverejňované prípady učencov otvorene velebících ruské úrady za ich akcie počas krízy na Ukrajine alebo za obhajovanie „pravých kresťanských hodnôt“.

MÉDIÁ A INFORMAČNÝ PRIESTOR

- Ruské médiá zohrávajú relatívne malú úlohu v Poľsku, ale boli tu pokusy posilniť ich prítomnosť.
- Mnohé internetové zdroje predstavujúce protizápadné, protiukrajinské a menej často otvorene proruské agendy sú často inštitucionálne slabé, ale s rastúcim obecenstvom.
- Pro-kremeľské kruhy sa často snažia posilňovať už existujúce napätia v Poľsku, najmä vzťahy s jeho susedmi, obzvlášť Ukrajinou a Litvou.

EKONOMICKÁ A FINANČNÁ DOMÉNA

- Obchodné vzťahy s Ruskom boli v nedávnych rokoch značne poškodené ruskou hospodárskou recesiou, sankciami, ako aj klesaním cien nafty. V roku 2016 bolo Rusko 8. najväčším príjemcom poľských exportov a 3. najväčším exportérom do Poľska. FDI z Ruska v roku 2015 tvorila len 0,2 % z celkových zásob FDI v Poľsku.
- Poľská politická trieda bola ostražitá počas rokov vytvárania hospodárskych závislostí na Rusku, takže sa nikdy neuskutočnili potenciálne nepriateľské pokusy obstarávania týkajúce sa naftárskej spoločnosti Lotos Group alebo chemickej skupiny Azoty. A predsa sú dve oblasti, ktoré sú obzvlášť zraniteľné. Prvou je, že Poľsko je závislé od energetických zdrojov Ruska, prevažne prírodného plynu. Druhou je významná úloha v poľskom poľnohospodárskom sektore.

SLOVENSKO

Pan-slovanský koncept a kultúrna blízkosť slovenského a ruského národa boli zdôrazňované v 19. storočí a používali sa pre posilnenie slovenskej pozície v ich požiadavkách národnej suverenity. Dedičstvo sčasti vysvetľuje pozitívne názory určitých segmentov slovenskej spoločnosti voči Rusku, ktoré sa Rusko pokúšalo využiť vo svojich „ovplyvňujúcich aktivitách“.

ÚLOHA RUSKÉHO VEĽVYSLANECTVA

- V Slovenskej republike bolo v roku 2017 dvadsaťtri akreditovaných ruských diplomatov (tridsaťdva vrátane manželiek a manželov). Ten počet sa môže zdať nízky v porovnaní s inými Višegrádskymi krajinami, ale je daný rozdielom v rozlohe Slovenska - aby sme to dali do kontextu, je tu dvadsaťšesť amerických a len štrnásť nemeckých diplomatov.
- Ruské veľvyslanectvo na Slovensku je hlavným kontaktným bodom pro-kremeľských aktivít. Organizuje rôzne pamätné a kultúrne udalosti, usporadúva konferencie a účelne zdieľa mediálny obsah vytvorený konšpiračnými mediálnymi zdrojmi.

- Názorným príkladom je Slovensko-Ruská spoločnosť, ktorú vedie bývalý premiér Ján Čarnogurský, ktorý sa stal silným propagátorom ruského režimu a pro-kremeľských vzorov, dokonca aj takých, ktoré sú založené na vymyslených faktoch.

POLITICKÁ SFÉRA

- Ambivalencia v postojoch kľúčových slovenských politikov voči Rusku a konzistentnosť slovenskej politickej stratégie boli charakteristickými znakmi slovenskej zahraničnej politiky voči Rusku počas nedávnych rokov. Pri množstve príležitostí premiér Róbert Fico, ktorý na oficiálnej úrovni podporuje sankcie, obhajoval posilnenie slovensko-ruských väzieb a pozitívny postoj voči Putinovej politike.
- Ludová strana Naše Slovensko, ktorú vedie Marián Kotleba, vydáva extrémistickú ideológiu, predstavuje sa ako protieurópska a pro-kremeľská, a udržiava väzby s parlamentnými organizáciami. Uniknuté emaily spisovateľa a proruského ideológa narodeného v Bielorusku Alexandra Usovského predpokladajú spojenia Kotlebu s ruskými oligarchami a finančnú podporu prichádzajúcu z Ruska.

KULTÚRNA SFÉRA

- Hústka nevládných organizácií a asociácií šíri ruskú kultúru a myšlienky spolupráce medzi Slovenskom a Ruskom. Často používajú rétoriku založenú na panslavizme a proti-EÚ alebo proti-NATO názory. Slúžia ako platformy pre šírenie konšpirácií a prorúskej demagógie.

POLOVOJENSKÉ SKUPINY

- Slovensko počas nedávnych rokov zažilo rast vplyvu pro-ruských polovojenských skupín. Niektoré z nich sú spojené s pro-ruskou ideológiou a iné majú dokonca ruskú ekonomickú podporu. Napríklad Slováci spolupracovali s ruskou ultra-konzervatívnou a nacionalistickou organizáciou Národný Sobor (Národná rada).
- Niekoľkí členovia slovenských polovojenských skupín sa pridali ku konfliktu v Donbase v rámci pro-ruských militantných jednotiek zdôrazňujúc radikalizačný potenciál takých síl.

MÉDIÁ A INFORMAČNÝ PRIESTOR

- Podobne ako Česká republika, Slovensko bolo od roku 2014 účasťou rozmachu v pro-ruskej dezinformácii. Podľa slovenskej iniciatívy Konspiratori.sk je asi 108 slovenských a českých serverov, ktoré šíria nedôveryhodný obsah. Napriek ich pro-ruskej orientácii žiadny z nich netvrdí ich oddanosť Kremľu a existujú len informačné spojenia.

- Ruka Kremľa presahuje internet. V roku 2016 Tlačová agentúra Slovenskej republiky, ktorú vedie Jaroslav Rezník, ktorý sa nedávno stal riaditeľom verejnej služby Rádio a TV stanica, podpísal zmluvu so Sputnikom, ktorý vlastní Kremel'. Zmluva bola čoskoro ukončená kvôli tlaku médií a občianskej spoločnosti.

EKONOMICKÁ A FINANČNÁ DOMÉNA

- Vzájomný obchod medzi Ruskom a Slovenskom nie je veľmi významný - v prvej polovici roku 2015 bol podiel importu Ruska len 6 % a ich podiel na exporte len 2,3 %. Tvrdenia o možnej masívnej škode pre slovenské hospodárstvo spôsobené sankciami voči Rusku preto nie sú opodstatnené.
- Znakom používania hospodárskych a finančných nástrojov ruského vplyvu na Slovensku by sa dali objaviť sledovaním spojení medzi členmi slovenskej vládnej strany SMER-SD (Smer - sociálna demokracia) a vplyvnými postavami obchodu s väzbami na Rusko.